

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. ФІЛОСОФІЯ ТА СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА

УДК 342.25+352.075

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-48-54

Валентина БОНЯК[©]

доктор юридичних наук, професор
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ПЛЮРАЛІЗМ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ПІДВІТНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЇХ ПОСАДОВИХ ОСІБ

Розглянуто наявні в сучасній правничій науці підходи до визначення терміно-поняття «принцип підвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб» і на основі аналізу доктринальних джерел сформульовано авторську дефініцію досліджуваного поняття. Наведено аргументи на користь виокремлення принципів першого порядку, тобто, засад або основ конституційного ладу, що закріплені у Розділі I Конституції України, та інших основоположних ідей, закріплених у розділах II-XV Основного Закону, які коректно називати принципами.

Ключові слова: демократія, верховенство права та законність, принцип підвітності та відповідальності, територіальна громада, органи місцевого самоврядування, децентралізація влади, контроль, нагляд

Постановка проблеми. Огляд наукових джерел із предмету дослідження засвідчив різноманітність у підходах учених до визначення принципу підвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб перед територіальними громадами в умовах децентралізації влади у нашій державі. Така ґносеологічна ситуація визначає необхідність здійснення подальших наукових розвідок в окресленому напрямі.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання висвітлення принципів місцевого самоврядування не є новим, воно комплексно розглядається у наукових працях, підручниках і навчальних посібниках не лише ученими з теорії права, конституціоналістами, але й представниками інших галузевих наук. Суттєвий внесок у його розробку зробили такі вітчизняні правники, як Ю. Барабаш, О. Батанов, В. Колісник, П. Любченко, Л. Наливайко, С. Серьогіна, В. Федоренко, Ю. Тодика та ін. Вчені приділяють увагу різним аспектам функціонування муніципального самоврядування, зокрема: ефективності децентралізації влади в державі, перерозподілу деяких функцій у межах політичних чи адміністративних атрибутів між урядом та органами місцевого самоврядування [1; 2], звертаються до питання удосконалення місцевого самоврядування в Україні в умовах демократизації та консолідації суспільства [3], розглядають напрями модернізації місцевого самоврядування в умовах глобалізації [4]. Водночас у наукових роботах вчені приділяють недостатньо уваги принципам місцевого самоврядування, неповно розкривають вимогу підвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб перед територіальними громадами. Заповненню цієї прогалини у правничій науці і присвячене пропонуване наукове дослідження.

© В. Боняк, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5128-7994>

valentina.boniak@gmail.com

Метою статті є спроба на основі методологічного аналізу різних поглядів учених на принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб обґрунтувати його теоретичну модель.

Досягнення означеної дослідницької мети вимагає використання необхідного теоретичного інструментарію, а саме: світоглядного діалектичного підходу, що ґрунтується на ідеях розвитку цього принципу та його взаємозв'язку з іншими правовими феноменами, передусім системою загальних принципів, що відповідають загальнолюдським цінностям, демократичним ідеалам та гуманістичній природі Української державності, а також логічних методів пізнання – аналізу та синтезу й методу правового моделювання.

Відправне методологічне значення у межах цієї наукової статті має теоретичне положення, що розкриває зміст поняття «принципи», обґрунтоване нами попередньо: це вихідне начало, незаперечна вимога, основоположна ідея; відправні законодавчі засади, положення, ідеї, на яких базується функціонування як самої правової держави, так і її інститутів [5, с. 67, 74.].

Виклад основного матеріалу. Досліджуваний нами принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб суб'єкт законотворчості, поряд із іншими принципами місцевого самоврядування, означив у ст. 4 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Законодавець не включив його до ст. 1 під назвою «Основні терміни, використані в цьому Законі», однак декілька разів звертається до нього, зокрема, у: ч. 6 ст. 42 (при здійсненні наданих повноважень сільський, селищний, міський голова є *підзвітним*, підконтрольним і *відповідальним* перед територіальною громадою, *відповідальним* – перед відповідною радою); ч. 15 ст. 47 (постійні комісії є *підзвітними* раді та *відповідальними* перед нею); ч. 6 ст. 54¹ (при здійсненні наданих повноважень староста є *відповідальним* і *підзвітним* сільській, селищній, міській раді); ч. 1 ст. 75 (органи та посадові особи місцевого самоврядування є *підзвітними*, підконтрольними і *відповідальними* перед територіальними громадами – вони періодично, але не менш як два рази на рік, інформують населення про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, місцевого бюджету, з інших питань місцевого значення, *звітують* перед територіальними громадами про свою діяльність) [6], що свідчить про неабияку важливість досліджуваного питання.

Слід зазначити, що одним із перших серед вітчизняних учених, хто звернувся до окресленої проблеми та принципів місцевого самоврядування в Україні взагалі, був Ю. Тодика. Останні він визначає як вихідні засади, відповідно до яких здійснюється організація й функціонування місцевого самоврядування в Україні. Окрему увагу правник приділяє характеристиці принципу підзвітності та відповідальності органів та посадових осіб перед їхніми територіальними громадами. Дослідник наголошує на тому, що це є основоположний і універсальний принцип, що визначає демократичний характер взаємовідносин між населенням і обраними ними органами.

У своїх роботах науковець хоча і не торкнувся питання інтерпретації досліджуваного поняття, однак суттєвим здобутком ученого є вказівка на те, що цей демократичний принцип світового конституціоналізму міг би бути включеним не тільки до законодавчих актів, але й закріпленим на рівні Основного Закону держави. Вказані надбання Ю. Тодики заклали підґрунтя для подальших наукових досліджень у цьому напрямі [7, с. 14–15].

Доволі вагомою науковою працею з питання, що становить предмет розгляду, є робота В. Федоренка «Принципи місцевого самоврядування в Україні: поняття, зміст і система», у якій автор наголошує на тому, що сутність і зміст місцевого самоврядування в Україні визначають його принципи. Автор характеризує їх як основні світоглядні ідеали та цінності, що лежать в основі ефективної організації, здійснення та розвитку місцевого самоврядування. Учений також не надає дефініції терміно-поняття «принцип підзвітності та відповідальності органів і посадових осіб перед їх територіальними громадами», проте наголошує, що цей принцип є визначальним організаційно-правовим принципом місцевого самоврядування, котрий передбачає, що діяльність представницьких органів і посадових осіб місцевого самоврядування підлягає громадському контролю з боку територіальних громад, зокрема, у формі громадських слухань [8, с. 43, 45].

Авторський колектив підручника «Конституційне право України» за редакцією В. Колісника та Ю. Барабаша розглядає систему місцевого самоврядування та його принципи у межах окремого розділу. Учені наголошують, що місцеве самоврядування в

нашій державі діє на основі відповідних загальних принципів, та останні характеризують як основоположні засади, ідеї, що лежать в основі організації і діяльності муніципального самоврядування та його органів, котрі не мають права порушувати ці принципи.

Авторами запропоновано визначення поняття загальних принципів організації місцевого самоврядування в Україні, якими, на їхню думку, є закріплені в Конституції України і Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» засади, що визначають демократичну організацію муніципального самоврядування як інституту публічної влади, дотримання яких є обов'язковим для органів державної влади, населення, інших суб'єктів права.

Серед таких принципів, поряд із народовладдям, законністю, гласністю та іншими, правники виокремлюють і принцип підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб. Науковці наголошують: такі загальні принципи слугують «правовим каркасом» демократичної концепції місцевого самоврядування і у своїй єдності відображають сутність такої форми організації публічної влади [9, с. 388–389].

Дослідники зауважують, що загальні принципи організації місцевого самоврядування, визначені у ст. 4 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», доповнюються й іншими принципами, що знайшли закріплення у ст. ст. 5, 7 Конституції України та в інших законах [9, с. 389].

Поряд із вищезазначеними працями не менш вагоме значення має наукове дослідження П. Любченка, що його автор присвятив конституційно-правовим основам розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства. Автор не формулює визначення поняття «конституційно-правові основи муніципального самоврядування», однак розглядає місцеве самоврядування через призму його впливу на підвищення політичної активності громадян, основних напрямів покращення ефективності функціонування різних суб'єктів цієї системи, взаємовідносин місцевого самоврядування з державною владою та визначає пріоритетні напрями удосконалення національного законодавства про місцеве самоврядування [10].

Інший вітчизняний правник, В. Моргун у своєму дослідженні також розкриває конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні. Учений не тільки характеризує їх як можливості та умови, що об'єктивно склалися в суспільстві і сукупність яких створила (чи повинна створити) підґрунтя, на якому базується вся система муніципального самоврядування, але й надає визначення досліджуваного терміно-поняття «основи місцевого самоврядування»: це сукупність правових норм, що містяться в Конституції України, законах, що закріплюють найпринциповіші норми, важливі, загальні для всіх територіальних громад, що стосуються діяльності населення з вирішення завдань місцевого значення.

Автор резюмує, що такі основи місцевого самоврядування: а) є фундаментом, на якому здійснюється муніципальне будівництво; б) мають забезпечувати самостійність населення при управлінні місцевими справами, сприяти незалежності від державних органів; в) повинні забезпечувати від втручання цих органів у справи місцевого значення; г) створюють умови для ефективного вирішення питань, що виникають на місцевому рівні [11].

Феномен сутності принципів місцевого самоврядування розкриває у своїй роботі учений О. Фролов. Автор наводить різні підходи вітчизняних та зарубіжних правників до тлумачення поняття принципів місцевого самоврядування. Важливо, що учений акцентує увагу на природі принципів муніципального самоврядування і відносить їх до сфери правової ідеології; визначає їх як певну систему базових політико-правових ідей концептуального характеру, що стосуються цієї підсистеми публічної влади. Принципи місцевого самоврядування, резюмує автор, ніби виконують роль узагальненого орієнтиру муніципально-правової ідеології, мають установчий характер (покликані створити умови для функціонування й розвитку всіх суб'єктів місцевого самоврядування) та інтегрують, об'єднують і уможливають існування інших муніципально-правових інститутів [12].

Дослідник М. Гришук торкається питання політико-правового аналізу принципів місцевого самоврядування як основних засад організації та функціонування муніципального самоврядування і пропонує таке їх визначення: «принципи місцевого самоврядування – це сформовані в процесі еволюції місцевого самоврядування основоположні ідеї та правила, які є основою діяльності територіальних громад та вибраних ними органів і посадових осіб для самостійного вирішення місцевих питань».

М. Гришук поділяє такі принципи на: а) загальноправові, тобто ті, що застосовуються до організації та діяльності будь-якого органу демократичної влади, як і до держави в цілому (народовладдя, законність, гласність), та б) спеціалізовані принципи місцевого самоврядування (колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених відповідними законами; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб та ін.) – ті, що закріплюють особливості саме муніципального самоврядування та є формою організації місцевого влади і ланок його системи.

Автор хоча й не розкриває змісту принципу підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, однак наголошує, що цей принцип регламентується в ч. 1 ст. 75 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [13, с. 267, 269].

У своєму дослідженні під назвою «Місцева публічна влада в Україні: конституційно-правові засади функціонування та розвитку» інший правник, Б. Калиновський розкриває конституційно-правові засади функціонування та розвитку місцевої публічної влади в Україні та пропонує удосконалене визначення терміно-поняття «принципи місцевої публічної влади в Україні»: «це обумовлена природою місцевого самоврядування та місцевої державної виконавчої влади система основоположних, нормативно-правових, свідомо-вольових правил поведінки, які закріплені чи впливають зі змісту Конституції та законів України і визначають організацію та діяльність місцевих органів публічної влади щодо реалізації їхніх повноважень в інтересах держави та територіальних громад, демонструють сутність і соціальне призначення місцевої публічної влади в Україні» [14, с. 7].

Огляд доктринальних джерел, предметом дослідження яких є включно і принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, свідчить про те, що різні інтерпретації досліджуваної категорії сформульовано в руслі одного методологічного підходу і враховують вихідне семантичне значення слова «принцип», на чому нами наголошувалося й раніше [15, с. 117], а саме воно інтерпретується як вихідна засада [7], основний світоглядний ідеал та цінність [8], основоположна засада, ідея [9], конституційно-правова основа [10-11], базова політико-правова ідея, орієнтир муніципально-правової ідеології [12].

Отже, аналіз вищенаведених інтерпретацій поняття «принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб» свідчить про те, що вони сформульовані правниками в руслі визначеної нами вище методологічної парадигми у підході до розуміння принципу як основоположної ідеї, основного світоглядного ідеалу та цінності.

У цілому погоджуючись із вищенаведеними судженнями щодо досліджуваного принципу, дозволимо зробити деякі зауваження та уточнення, зокрема:

1) не можна повною мірою погодитися з тезою, що принцип підзвітності та відповідальності, поряд із народовладдям, законністю, гласністю, є засадою. Аби розглядати принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб перед територіальними громадами як засаду чи основу, необхідно виходити з того, що суб'єкт законотворчості конституював засади у Розділі I Конституції України, що підтверджується самою його назвою. Отже, положення, відображені у цьому розділі, можна назвати принципами першого порядку, тобто засадами, або основами, конституційного ладу. Всі ж інші основоположні ідеї, закріплені у розділах II–XV Основного Закону та законах України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про статус депутатів місцевих рад», «Про службу в органах місцевого самоврядування» коректно називати принципами.

Із умовивідних положень, наведених нами вище, випливає висновок, що не всі конституційно-правові засади місцевого самоврядування є конституційними принципами, так само як і не всі конституційно-правові принципи є конституційними засадами муніципального самоврядування;

2) логічно хибною є інтерпретація поняття «принципи» як правил чи правил поведінки (тобто, по суті, норм права). При ототожненні цих категорій одне з досліджуваних понять – або ж «принципи», або ж «правила поведінки (норми)» – втрачає право на самостійне існування. Також методологічно невиправданим є зведення принципу до можливості (а по суті – до суб'єктивного юридичного права);

3) з огляду на значення принципу підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у здійсненні народовладдя підтримуємо позицію тих правників, які пропонують включити принципи місцевого самоврядування до тексту Основного Закону держави, а саме внести зміни до ст. 140, доповнивши її новою частиною, що має містити перелік принципів місцевого самоврядування, закріплених суб'єктом законотворчості у ст. 4 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», уникнувши при цьому дублювання тих основоположних ідей, котрі закріплені у Розділі I Конституції України. Наявність такої норми забезпечить конституювання принципів муніципального самоврядування та їхню підвищену стабільність.

Висновки. Врахування вищенаведених умовивідних положень надає можливість запропонувати таку дефініцію терміно-поняття «принцип підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб»: це законодавчо визначена основоположна, універсальна ідея, незаперечна вимога, що є загальнозначущою для органів державної влади, населення та інших суб'єктів права, являє собою підґрунтя для їх функціонування і зводиться до систематичного інформування жителів територіальної громади про діяльність органів та посадових осіб, надання періодичної звітності перед населенням, здійснення громадського контролю жителями територіальної громади.

Список використаних джерел

1. Leheza Y., Nalyvaiko L., Sachko O., Shcherbyna V., Shepik-Trehubenko O. Principles of law: Methodological approaches to understanding in the context of modern globalization transformations. *Ius Humani. Law Journal*. 2022. No. 11(2). P. 55–79. URL: <https://www.iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/312>.
2. Nalyvaiko L. R. Transparency as a democratic standard of the government functioning. *Evropský Politický a Právní Diskurs*. 2014. Svazek 1. 4. vydání. S. 51–62.
3. Серьогіна С. Г. Удосконалення місцевого самоврядування в Україні в умовах демократизації та консолідації суспільства. *Право України*. 2014. № 4. С. 107–115.
4. Батанов О. В. Місцеве самоврядування в умовах глобалізації. *Міждисциплінарні гуманітарні студії. Серія : Правничі науки*. 2014. Вип. 1. С. 5–14. URL: http://history.org.ua/JournALL/mgumstud/mgumstud_2014_1_1/2.pdf.
5. Боняк В. О. «Конституційно-правові засади», «конституційно-правові основи» та «конституційно-правові принципи»: співвідношення понять. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 64–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2015_2_10.
6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр/#Text>.
7. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів : монографія ; за ред. Ю. М. Тодики. Харків : Право, 2009. 540 с.
8. Федоренко В. Л. Принципи місцевого самоврядування в Україні: поняття, зміст і система. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 2(10). С. 43–49.
9. Конституційне право України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. ; за ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. Харків : Право, 2008. 416 с.
10. Любченко П. М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства. Харків : Одісей, 2006. 352 с.
11. Моргун В. В. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2018. С. 66–68. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/28.pdf.
12. Фролов О. О. Сутність принципів місцевого самоврядування. *Право та інновації*. 2015. № 4(12). С. 164–168.
13. Грищук М. В. Принципи місцевого самоврядування як основні засади організації та функціонування місцевого самоврядування: політико-правовий аналіз. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/263/app-37_Grischuk_M_V_%28266-270%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
14. Калиновський Б. В. Місцева публічна влада в Україні: конституційно-правові засади функціонування та розвитку : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. 39 с.
15. Боняк В. О. Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2015. 372 с.

Надійшла до редакції 26.05.2023

References

1. Leheza, Y., Nalyvaiko, L., Sachko, O., Shcherbyna, V., Chepik-Trehubenko, O. (2022) Principles of law: Methodological approaches to understanding in the context of modern globalization transformations. *Ius Humani. Law Journal*. No. 11(2). pp. 55–79. URL: <https://www.iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/312>.
2. Nalyvaiko, L. R. (2014) Transparency as a democratic standard of the government functioning. *Evropský Politický a Právní Diskurs*. Svazek 1. 4. vydání. pp. 51–62.
3. Serohina, S. H. (2014) Udoslonaennia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini v umovakh demokratyzatsii ta konsolidatsii suspilstva [Improvement of local self-government in Ukraine in conditions of democratization and consolidation of society]. *Pravo Ukrainy*. № 4. pp. 107–115. [in Ukr.].
4. Batanov, O. V. (2014) Mistseve samovriaduvannia v umovakh hlobalizatsii [Local self-government in the conditions of globalization]. *Mizhdystsiplinarni humanitarni studii. Seria : Pravnychi nauky*. Vyp. 1. pp. 5–14. URL: http://history.org.ua/JournALL/mgumstud/mgumstud_2014_1_1/2.pdf. [in Ukr.].
5. Boniak, V. O. (2015) «Konstyutsiino-pravovi zasady», «konstyutsiino-pravovi osnovy» ta «konstyutsiino-pravovi pryntsyipy»: spivvidnoshennia poniat [«Constitutional-legal foundations», «constitutional-legal foundations» and «constitutional-legal principles»: correlation of concepts]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 2. pp. 64–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2015_2_10. [in Ukr.].
6. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini [On local self-government in Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 21.05.1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вп/#Text>. [in Ukr.].
7. Problemy funktsionuvannia mistsevyykh rad ta yikh vykonavchykh orhaniv [Problems of functioning of local councils and their executive bodies] : monohrafiia ; za red. Yu. M. Todyky. Kharkiv : Pravo, 2009. 540 p. [in Ukr.].
8. Fedorenko, V. L. (2017) Pryntsyipy mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini: poniattia, zmist i systema [Principles of local self-government in Ukraine: concept, content and system]. *Istoryko-pravovyi chasopys*. № 2(10). pp. 43–49. [in Ukr.].
9. Konstyutsiine pravo Ukrainy [Constitutional law of Ukraine] : pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. ; za red. V. P. Kolisnyka ta Yu. H. Barabasha. Kharkiv : Pravo, 2008. 416 p. [in Ukr.].
10. Liubchenko, P. M. (2006) Konstyutsiino-pravovi osnovy rozvytku mistsevoho samovriaduvannia yak instytutu hromadianskoho suspilstva [Constitutional and legal foundations of the development of local self-government as an institution of civil society]. Kharkiv : Odisey. 352 p. [in Ukr.].
11. Morhun, V. V. (2018) Konstyutsiino-pravovi osnovy mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini [Constitutional and legal foundations of local self-government in Ukraine]. *Suchasni problemy pravovoho, ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku derzhavy*. Kharkiv. pp. 66–68. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/28.pdf. [in Ukr.].
12. Frolov, O. O. (2015) Sutnist pryntsyipiv mistsevoho samovriaduvannia [The essence of the principles of local self-government]. *Pravo ta innovatsii*. № 4(12). pp. 164–168. [in Ukr.].
13. Hryshchuk, M. V. Pryntsyipy mistsevoho samovriaduvannia yak osnovni zasady orhanizatsii ta funktsionuvannia mistsevoho samovriaduvannia: polityko-pravovyi analiz [Principles of local self-government as the basic principles of organization and functioning of local self-government: political and legal analysis]. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/263/app-37_Grischuk_M_V_%28266-270%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [in Ukr.].
14. Kalynovskiy, B. V. (2017) Mistseva publichna vlada v Ukraini: konstyutsiino-pravovi zasady funktsionuvannia ta rozvytku [Local public power in Ukraine: constitutional and legal principles of functioning and development] : avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.02 / Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. Kyiv. 39 p. [in Ukr.].
15. Boniak, V. O. (2015) Orhany okhorony pravoporiadku Ukrainy v suchasnomu vymiri: konstyutsiino-pravovyi aspekt [Law enforcement bodies of Ukraine in the modern dimension: constitutional and legal aspect]. Dnipropetrovsk : Lira LTD. 372 p. [in Ukr.].

ABSTRACT

Valentyna Boniak. Pluralism of scientific approaches to the definition of the principle of accountability and responsibility of local self-government bodies and their officials. The approaches to defining the term «the principle of accountability and responsibility of local self-government bodies and their officials» available in modern jurisprudence have been considered, and the author's definition of the studied concept has been formulated based on the analysis of doctrinal sources.

Arguments are given in favor of distinguishing the principles of the first order, i.e., the principles or foundations of the constitutional system, enshrined in Chapter I of the Constitution of Ukraine, and other fundamental ideas enshrined in Chapters II–XV of the Basic Law, which can be correctly called principles.

The position of those lawyers who propose to include the principles of local self-government in the text of the Basic Law of the state is supported. It is proposed to amend Art. 140 of the Constitution of Ukraine, to supplement it with a new part, which should contain a list of principles of local self-government, established by the subject of law-making in Art. 4 of the Law of Ukraine «On Local Self-Government in

Ukraine». It is substantiated that the existence of such a norm will ensure the constitution of the principles of municipal self-government and their increased stability.

A definition of the term «principle of accountability and responsibility of local self-government bodies and their officials» is proposed: this is a legally defined basic, universal idea, an undeniable requirement that is of general significance for state authorities, the population and other legal subjects, is the basis for their functioning and is reduced to the systematic informing of residents of the territorial community about the activities of bodies and officials, provision of periodic reporting to the population, implementation of public control by residents of the territorial community.

Keywords: *democracy, rule of law and legality, principle of accountability and responsibility, territorial community, local self-government bodies, decentralization of power, control, supervision.*

УДК 94 (321+342)

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-2-54-58

Сергій БОСТАН[©]

доктор юридичних наук, професор
(Національний університет
«Запорізька політехніка»,
м. Запоріжжя, Україна)

ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ СТАТОЛОГІЇ (НАУКИ ПРО ДЕРЖАВУ)

У статті розкриваються такі складові науки про державу – статології, як об'єкт і предмет. Об'єктом статології визначається людське суспільство як частина соціальної реальності, що породжує державу і детермінує усі її властивості залежно від особливостей свого історичного розвитку. Доведено, що до визначення предмета науки про державу є різні підходи: одні вчені таким предметом вважають «державу», інші – «державу та державність», треті – «державну дійсність». Автор погоджується з думкою, що предметом статології є держава, але її необхідно розуміти в найбільш широкому сенсі – як історично зумовлену форму загального буття людей, що знаходить своє віддзеркалення в органічно побудованій, цілісній та одночасно багатогранній підсистемі суспільства, в котрій відображаються притаманні йому соціальні, економічні, політичні, правові, ментальні, естетичні, психологічні та інші властивості.

Ключові слова: *держава, наука про державу, статологія, об'єкт статології, предмет статології.*

Постановка проблеми. Події, що відбуваються сьогодні у світі, зумовлюють гостру необхідність у науковому переосмисленні місця та ролі держави у сучасному суспільстві. Це, однак, неможливо ефективно зробити, оскільки досі немає окремої, самостійної науки про державу, що давала б комплексне уявлення про цей надважливий соціальний інститут. Вважаючи інституціалізацію науки про державу одним із актуальних наукових завдань сьогодення, ми розробили певний алгоритм цього процесу, деякі аспекти котрого вже оприлюднені. Зокрема, в опублікованому раніше дослідженні, предметом якого була назва «науки про державу» і в якому ми дійшли висновку, що таким її «ім'ям» має бути «статологія» [1]. Пропонуючи таке найменування, зокрема замість більш звичної для українців назви «державознавство», ми виходили з того, що «статологія» («*держава+наука*» = «*stato+logos*»), по-перше, точніше виражає зміст нової науки, адже остання – це не тільки комплекс теоретичних знань («державознавство = держава+знання»), а й відповідна інституційна структура з людським і матеріальним потенціалом, що виробляє ці знання та впроваджує їх у практику. По-друге, термін «статологія» сприяє лінгвістичному виходу державознавчої науки за вузькі межі певної групи слов'янських країн, у яких більш прийнятним є термін «державознавство», та її інтеграції у широку наукову спільноту. Оскільки «наука про державу» з відповідною назвою в західній науці ще не сформована, то просування нами такої науково-понятійної пропозиції наразі, коли Україна у світі користується неабияким авторитетом, могло б

© С. Бостан, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9959-0888>

s_bostan@ukr.net